

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

Кафедра кримінального права

Лабораторія «Інновації у сфері кримінальної юстиції»

Одеський осередок ВГО «Асоціація кримінального права України»

КОНСЕРВАТИВНО-ЛІБЕРАЛЬНІ ІДЕЇ ОДЕСЬКОЇ ШКОЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ

Одеської науково-практичної конференції

24 листопада 2023 року

Видавництво
«Юридика»
2024

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)
К65

Відповідальний за випуск **Ю. Ю. Коломієць.**
Матеріали видано в авторській редакції.

Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права : матеріали Одеської наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 лист. 2023 р.) / відп. ред. проф. Ю. Ю. Коломієць. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 252 с.

ISBN 978-617-8263-98-0

У збірнику матеріалів Одеської науково-практичної конференції «Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права» відображено консервативні і ліберальні ідеї професорсько-викладацького складу кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», аспірантів, студентів, школярів, які цікавляться проблемами сучасного кримінального права України, а також практиків, готових до співробітництва з науковцями.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, практиків, небайдужих до кримінально-правової протидії кримінальним правопорушенням.

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)

ISBN 978-617-8263-98-0

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2024

Кулик Анастасія Валеріївна

Основи кримінальної політики протидії кримінальним
правопорушенням проти власності 140

Цибохін Олег Миколайович

Розвиток кримінальних заборон у сфері оподаткування
за КК України 2001 року. 146

Таратинов Юрій Миколайович

Девіантна поведінка в економіці 152

Альбещенко Олексій Станіславович

Застосування приватних військових компаній у сучасних
геополітичних процесах 158

Тарасенко Марія Леонідівна

Поняття вбивства у вітчизняній кримінально-правовій
доктрині: визначення, ознаки, тенденції розвитку. 162

Борисенко Дмитро Юрійович

Особливості реалізації принципу індивідуалізації
кримінальної відповідальності 167

Задорожна Єлизавета Володимирівна

Теорії причинного зв'язку в науці кримінального права 170

Єйникова Валерія Вікторівна

Амністія та помилування як аспекти реалізації
принципу гуманізму. 174

Ленюк Вікторія Артемівна

Відмежування групового порушення громадського порядку
від суміжних складів правопорушень. 178

Соколов Євген Максимович

Окремі аспекти кримінально-правової охорони цивільного
населення в умова збройного конфлікту. 182

Загнітко Анна Валентинівна

Вчинення колабораційної діяльності в період
воєнного стану. 186

РОЗДІЛ 3
ЛІБЕРАЛЬНІ ІДЕЇ ОДЕСЬКОЇ ШКОЛИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Туляков В'ячеслав Олексійович

«Гумор» у публічному праві проти права гумору. 190

Таратинов Юрій Миколайович
аспірант кафедри кримінального права
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Наукова біографія

У 2002 році закінчив Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова за спеціальністю «Філологія» (англійська та німецька мови, магістр), згодом у 2006 році закінчив цей самий університет за спеціальністю «Правознавство» (кримінальне право та процес, спеціаліст). Досвід практичної юридичної роботи із 2005 по 2021 роки (у сфері страхування та морського транспорту). У 2022 році вступив до аспірантури Національного університету «Одеська юридична академія» на кафедру кримінального права, за спеціалізацією «Кримінальна юстиція».

Наукові інтереси: економічна злочинність, білокомірцева злочинність, посадові злочини.

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА В ЕКОНОМІЦІ

Особистість, як суб'єкт соціальних відносин, в загальному плані характеризується, в тій чи іншій мірі, соціальною активністю, здатністю впливати на оточення, змінюючи і його, і себе. Поведінка, в тому числі і діяльність особи, яка може мати правові наслідки, обумовлюється низкою причин [1]. Це, можуть бути внутрішні механізми мотивації, які, зокрема, можуть включати в себе: потреби, інтереси, цінності та ін. В певні мірі на поведінку особи можуть впливати і існуючі в суспільстві норми. В загальному розумінні соціальна поведінка – це діяння людини стосовно суспільства, інших людей, до оточуючої природи і речей. За своїм характером соціальна поведінка, може бути найрізноманітнішою: альтруїстичною або егоїстичною, коректною або грубою, законслухняною або протиправною тощо і т. д. При цьому, поведінка особи лише тоді визнається продуктивною, коли вона має соціально-позитивний характер.

Поруч з соціально-корисною поведінкою, в суспільстві має місце і так звана девіантна поведінка, яка в загальному розумінні, відхиляється від прийнятих у суспільстві ціннісно-нормативних стандартів. Девіантна поведінка (далі ДП), якщо казати більш конкретно, це така поведінка однієї чи групи осіб що не відповідає (порушує) суспільним нормам та завдає шкоди іншій людині, оточуючим людям, суспільству взагалі [2].

Причини девіантної поведінки можуть біти різними. Це соціально-економічні причини, зокрема, зниження життєвого рівня населення; майнове розшарування суспільства; безробіття; доступність алкоголю та ін. Соціально-педагогічні причини: розпад сімейних стосунків; конфліктний та асоціальний стиль виховання; проблеми стосунки з оточенням; низький соціальний статус, наприклад, в колективі та ін. Соціально-культурні причини: зниження морально-етичного рівня населення; збільшення впливу неформальних асоціальних груп; поширення кримінальної субкультури та ін. Психологічні причини: реакція групування (як психологічний захист); емоційно-вольові розлади (зокрема, підвищений рівень тривожності) та ін. Біологічні причини: вроджені психопати; порушення роботи гормонального та ферментативної системи організму; мозкові дисфункції; ускладнення після тяжкої хвороби або перенесеної травми та ін.

Виділення таких причин, їх сукупність, та інші характеристики не мають чіткого визначення і на кожному етапі розвитку людства основними зазнають різні обставини, які породжують ДП, в тому числі і протиправну поведінку. Наприклад, у свій час, італійський лікар Чезаре Ломброзо вважав, що існує прямий зв'язок між кримінальною поведінкою і біологічними особливостями людини, надавши при цьому особливе значення рисам обличчя. Американський лікар і психолог Вільям Шелдон більше звертав увагу на «будову тіла». Прихильники психологічного трактування пов'язували таку поведінку з психологічними рисами (нестійкістю психіки, порушенням психологічної рівноваги і т. п.). Розгорнуте соціологічне пояснення ДП дав Б. Дюркгейм, якій запропонував теорію аномії, яка розкриває значення соціальних і культурних факторів. За його думкою, основною причиною ДП є аномія, буквально, «відсутність регуляції», «безформність». По суті аномія – це стан дезорганізації суспільства, коли цінності; норми, соціальні зв'язки або відсутні, або стають хиткими і суперечливими. В усякому разі, усе, що порушує стабільність, приводить до неоднорідності, нестійкості соціальних зв'язків, руйнування колективної свідомості (криза,

змішання соціальних груп, міграція і т. п.), породжує порушення суспільного порядку, дезорганізує, так би мовити, людей, і в результаті з'являються різні види ДП. Розвинув цю теорію американській соціолог Р. Мертон, якій запропонував теорію «структурного функціоналізму» згідно з якою основною причиною якої, на його думку, є розрив між цілями суспільства та соціально прийнятними засобами досягнення цих цілей.

Американські психологи Селлінг та Міллер визначили: причиною ДП конфлікти між нор-мами певної субкультури та панівною культурою в суспільстві. Прихильники цієї теорії додатково вважають, що такої причиною є певний «антагонізм» між нормами суспільства та певними соціальними елементами, у яких сформувалася «інша» ціннісна структура, що йде врозріз з пануючим ладом та буденністю. Прихильники теорій «Стигматизації» чи «Наклеювання ярликів» наголошують, що ця теорія полягає у здатності впливових груп суспільства ставити клеймо «девіантів» деяким соціальним чи національним групам, або окремим особистостям. Якщо на людині ставлять клеймо «девіантна», то достатньо вона починає поводитися відповідним чином. Прихильники цієї теорії розрізняють первинну і вторинну девіантну поведінку. В цілому, вказані теорії періодично доповнюються та розвиваються [3, с. 109–127]. Потрібно враховувати, що ДП може мати позитивний та негативний характер.

Основними видами негативної ДП вважаються наступна поведінка: асоціальна (аморальна, агресивна); адиктивну «залежна» (алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, в останній часи, інтернет-адикція та ін.); саморуйнівна (суїцидальна, аутоагресивна та ін.); протиправна (вчинення правопорушень, в тому числі і кримінально-правового характеру). Важливо враховувати, що у конкретної людини причини та вид ДП є суто конкретними та поєднують особисті та загальні причини [4].

Аналізуючи ДП, потрібно враховувати, що вона може мати і конкретні видові характеристики, які пов'язанні з особливостями особи та з виконанням нею своїх професійних функцій; статтю такої людини, її віковими характеристиками тощо. Найбільш небезпечними, з нашої точки зору, є ДП, яка пов'язана з порушенням особою професійних обов'язків, яка вона виконує, порушенням при цьому тих видів діяльності, котрі така особа виконує. Фахівці виділяють окремі спеціальні види такої ДП [5].

Один з основних видів ДП вчиняється у сфері економіки. Така поведінка у сфері економіки особою, яка виконує свої професійні

обов'язки, це вчинки які порушують соціально-правові норми, які існують у цій сфері або воно не відповідає вимогам раціонального економічного рішення, яке приймає відповідна особа. Безумовно, в умовах ринкової економіки, коли економічні ризики є «природними» при прийнятті рішень, особливо в умовах існуючої конкуренції, але є умови які є, в певній мірі, обов'язковими при прийнятті рішень у цій сфері. Наприклад, діяння, які приймаються у цій сфері, повинні бути погодженими, послідовними, адекватними, відповідати сталим умовам професійної діяльності особи та напрямкам такої діяльності. Це складний процес, якій потребує хоча б мінімально точного встановлення моделей такої поведінки в економіці. Фахівці, які досліджують цю проблему, звертають увагу на низку проблем, які існують в цій сфері при оцінці поведінки (професійною діяльністю) конкретної особи [6, с. 127–151].

При досліджуванні ДП поведінки в економіці, завжди виникає питання про співвідношення такої поведінки за кримінально-протиправними посяганнями у цій сфері [7, с. 35–42]. Але встановлюючи таке співвідношення, потрібно враховувати, що існують дві основні теорії такого співвідношення. Згідно однієї, ДП часто називають поведінку, яка має суспільну небезпеку, але водночас не є кримінально-протиправними посяганнями. Згідно з іншою, ДП часто сприймається як явище ширше, ніж кримінальне правопорушення. В той же час, окремі фахівці вважають, що кримінальне правопорушення – це форма девіантної поведінки, яка несе максимальну небезпеку суспільству, причому ця небезпека настільки велика, що суспільство вважає за необхідне карати особу, яка їх вчиняє [8, с. 238–242].

Окрема проблема пов'язана з проблемами співвідношення ДП і «білокомірцевої злочинності» (далі БЗ). Тут, поруч з традиційними підходами, потрібно звернути спеціальну увагу на більш відокремленні. В аналізі проблем БП необхідно враховувати, що завжди має місце дефектність саме правової соціалізації, причини дефектності, соціальні та психологічні особливості, суб'єктивні цілі особистості та об'єктивний зміст суспільних відносин. Формування антигромадської установки та її параметри – глибина, стійкість, інтенсивність. По-друге, спроба пояснити суть явища через «психічні відхилення», дуже умовна, в певних випадках, навіть сказала дискусійна. БЗ – це, як вище вказувалось, комплексне, багатофакторне і включає велику кількість різних соціальних, правових, організаційних, особистісних та інших аспектів. Воно однозначно не зводиться до лише наявності «психічних відхилень» у суб'єкта правопорушення. Так, наприклад,

дослідження феномену БП включає вивчення системи цінностей учасника ВЗ, особливостей їх соціального прояву, аналіз стереотипізації правової поведінки, включаючи механізми індивідуальної злочинної поведінки, особливості правової культури і специфіку правосвідомості подібного делінквента і багато іншого [9, с. 269–72]. В усякому разі, ускладнення соціальних умов життя, потребує створення (удосконалення) системи соціальних, в тому числі і правових норм, які повинні регулювати, зокрема і обмежувати, інтереси суспільства, масову поведінку членів суспільства з поведінкою окремих осіб. Це особливо важливо, коли така поведінка окремих осіб, є не «просто» девіантною, а й порушує кримінально-правові заборони.

Список використаних джерел

1. Поведінка особи та її юридичні наслідки. URL: <https://studies.in.ua/aktualn-problemi-teoryi-derzhavi-ta-prava/3928-povednka-osobi-ta-yiyi-yuridichn-nasldki.html>
2. Що таке девіантна поведінка і які її причини. URL: <https://msu.edu.ua/news/shho-take-deviantna-povedinka-i-yaki-%D1%97%D1%97-prichini/>
3. Кримінологія підручник. За заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денісова, Є. Л. Стрельцова. Харків, «Право», 2018. 416 с.
4. Девіантна поведінка, причини виникнення та форми прояву. URL: https://opmpk.at.ua/publ/deviantna_povedinka_prichini_viniknennja_ta_formi_projavu/1-1-0-4
5. Морально-психологічна нестабільність суспільства природним чином несприятливо відбивається і на життєдіяльності військових колективів. В цих умовах з особливою гостротою постає питання про аналіз конкретних випадків порушення регламентованої поведінки у військовослужбовців. При цьому постає питання про те, чи є відхилення в поведінці ознакою психічної патології або ж вони відображають психологічні особливості військовослужбовців, дефекти виховання, або обумовлені чисто ситуаційними моментами. Проблема відхилень у поведінці військовослужбовців та її наслідки привертала увагу дослідників в різних галузях науки, набуваючи дедалі більш розширеного та різноаспектного відображення. Див., більш детально, Швець Д. В., Худавердова А. О. Характеристика причин девіантної поведінки військовослужбовців. Особистість, суспільство, закон. Харків, 2021. С. 138–141.
6. Shefrin H, Statman M. Behavioral Portfolio Theory. *The Journal of Financial and Quantitative Analysis*. 2000. Vol. 35. № 2. P. 127–151.
7. Стрельцов Є. Л. Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти. Передмова професора Джесса Мегхена (Іллінойській університет, США). Одеса : «АстроПринт», 2000. 476 с.

8. Ющик О. І. Зміст покарання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2014. Випуск 26. С. 238–242.
9. Таратінов Ю. М. Щодо видів кримінально-протиправних посягань. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 269–272.*

Ключові слова: девіантна поведінка, кримінальне право, кримінальне правопорушення, економічні кримінальні правопорушення, «білокамерцева злочинність».

Key words: deviant behavior, criminal law, criminal offence, economic criminal offences, “white-collar crime”.

Науковий керівник:

Стрельцов Євген Львович, доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України, повний кавалер ордону «За заслуги», зав. лабораторії «Інновації у сфері кримінальної юстиції» Національного університету «Одеська юридична академія».